

MAAINIMESTE TOOST JA ELUST

A.OENGO-JOHANSON

LOOMI TAITAMAS



AVOON

TOOKOOL

A. 13.248.
TALLINNA XII L. ALGK. J. KOOND. ÜLDÕPETUSE ÕP. RÜHMIKU
SEERIA

„MAAINIMESTE TÖÖST JA ELUST“

LOOMI TALITAMAS

TOIMETANUD

A. OENGO-JOHANSON



KIRJASTUS „TÖÖKOOL“ TALLINNAS

1933

SAATEKS.

Käesolev raamatuke on määratud — nagu teisedki väljaanded sellest seeriast — saateaineks kodumaise töö ja elu tundmaõppimiseks algatmel.

„Loomi talitamas“ tahab rõhutada niihästi koduloomade tähtsust talu majapidamises kui ka inimeste hoolt ja armastust loomade vastu. Loomade talitamise töös on oma osa talulapselgi; ja hoolt ning armastust loomadele tahaksime sisendada juba varakult temale kui ka kõigile teistele lastele.

Lähtume väikese poisi originaalkirjutisest, kes linnalapsena asunud maale, tunneb rõõmu loomadest oma uue kodu pisimajapidamises. Tema vahendit, iselaadilised tähelepanekud ja arutlused ehk meelitavad teisigi lapsi jutustama oma loomadest.

Siis jälgime — nüüd juba eriteadlase vaatenurgast juhituna — taluema piimakarja talitamisel. Heidame pilgu ka kodusele piima ümbertöötamisele, esitades seda meelega võrdlemisi primitiivsel kujul. (Piimatallitus ühise tööstusettevõttena moodustab eripäätüki ühes järgmisist raamatuid).

Muist koduloomadest toome paar väikest kirjutist hobuse ja lamba kohta.

Ükski neist paladest ei ole mõeldud ilukirjanduslikuna. —

Tänuga mainin siinkohal oma abilisi selle raamatu koostamisel: Põllutöökoja direktorit härra J. Hünersoni ja agronoome härra A. Käbinit, härra E. Vinti ja härra Kr. Jaamat.

Lagedil, heinakuus 1933. a.

Toimetaja.



Meie loomad.

(Ühe õige väikese poisi kirjand.)

Enne, kui elasime linnas, polnud meil ainustki looma. Siin maal on meil oma laut ja omad loomad. See on väga vahva, eriti sellepärast, et nüüd ühes naabritalu poisiga saan karjas käia.

Meil on nimelt üks lehm, nimega Kirju. See käibki Otsa talu karjamaal. Ta on paks lehm ja kangekaelne. Ta ei seisa kunagi karjamaal, vaid tükib ikka heinamaale. Muidugi tuleb ta siis tagasi ajada. Tema aga tuleb just kui kiuste otsejoones koju. Meil on just laudauks kanaaia sees. Lehm tuleb, paneb sarved sisse, ja traat on katki ning kanad tulevad välja.

See lehm sööb ka kolepalju. Karjamaal ei saa ta kunagi kõhtu täis. Koju tulles ammub ja tahab veel. Talle niidetakse koduõuelt suur sületäis rohtu „lõunasöögiks“. Siis on ta karjamaal laisk, vedeleb maas ja mäletseb. Kuivi heinu ta suvel ei taha, ainult värsket rohtu. Karjamaale viiakse ta lõa otsas. Aga ta, kurinahk, kipub ikka tõmbama, kust saab: naps siit porgandipäälseid, naps säält ristikheina.

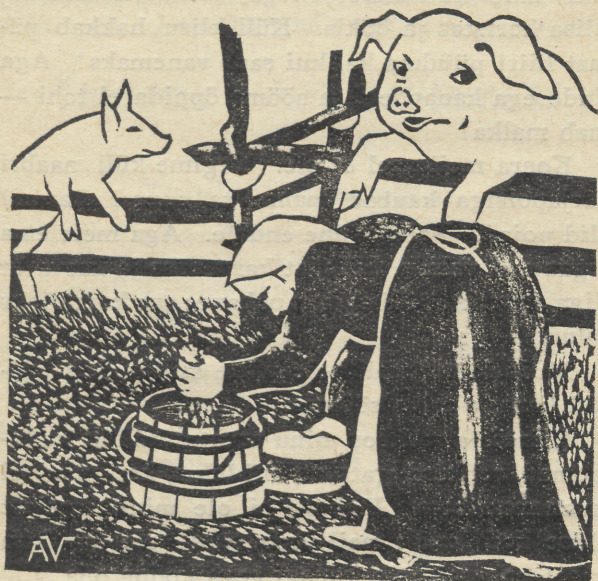
Ta sööb ka sääraseid asju, mida üldse ei sööda. Näiteks keeras ta eile alles kinni isa ajalehe. Olevat selline halb komme, ütleb ema. Mulluse karjapoisi särgi olevat koguni ära söönud. Paras magusroog, eks?! Minu särki ta küll veel söönud ei ole; tänavu on soe ja mina käin karjas ilma särgita; püksid riputan suplema minnes kõrgele puu otsa.

Aga üldse on see lehm, see meie Kirju, siiski väga tore loom. Meie emaga ta ostsime, ja oleme mõlemad üliuhked ta pääle. Ta annab piima, nii et igakord saab lüpsik täis. Ja sahvris on ikka tagavaraks piima küll kannudes, küll hapupiimakaussides, küll seaämbris.

Mitte nii nagu linnas, et tuuakse hommikul pool liitrit piima — paras ühe sõõmuga ära rüübata.

Ja et meil on niipalju piima, kasvavad üliilusasti meie notsud. Meil on neid kaks — üks põrsas, teine suur siga. Kui nende kõhud tühjad, siis „laulavad“ nad mis hirmus. Kui neile süüa viid ja lauta maha paned, et jahu sisse puistata, tõusevad nad aia najale püsti — vaatavad. Kui vana siga maha lükatakse, siis teeb ta „uuh!“. Väikesele antakse enne, sest tema ei jaksa küna „tuuseldada“. Vanal seal on küna harilikult ikka hoopis teises nurgas. Ta viib selle sinna pääga ja ninaga. Tõmba küna asemele, siis on ta jalgupidi sees. Kalla neile söök künna, siis matsutavad nad mõlemad kohe nii, et laut rõkkab.

Suvel antakse neile söögiks peaaegu salatit: värsket rohtu hapupiimaga, jahu ka maitseks pääle. Rohtu tohib igaüks rahkida kapsarauaga. Soovitav on isegi, et rahitakse. Aga tünni küljest ei tohi tükke ära lüüa !



Talvel saavad notsud rohkem kartuleid. Nende ärasöömiseks on nimelt need imetillukesed pabulad, mida naised koorida ei viitsi inimeste söögiks.

Meil on ka üks kass Miili, tema on hallikirju. Küll temaga saab aga nalja! See on nimelt minu kass. Ta püüab konni. Peaks küll püüdma hiiri ja rotte, aga mis sa talle teed, kui

ei püüa. Konna sööb ta hommikul enamasti söögilaua all. Ära ajada ei julge teda keegi. Kord Liisa pahandas ja ajas minema. Miili jättis pooleldisöödud konna sinna paika. Pärast Liisa palus küll: „Kiss, kiss, tule, söö konn ära, mul käib südamele!“ Aga Miili ei tulnud. Liisa koristas ja öökis. Küll kiisu hakkab pärast hiiri püüdma ka, kui saab vanemaks! Aga linde ega kanapoegi ta sööma õppida ei tohi — saab malka!

Koera meil veel ei ole. Tegime küll naabri karjapoisiga kaubad maha: ta suurel Pankul olid pojad. Valisin ühe endale. Aga meie ema segas end vahele. Olevat karvanäss ja kasvavat liiga suureks. Olin päris pahane: aus koer oleks tulnud!

Muid loomi meil pole pääle siilide, kes käivad kanade toitu söömas.

Hiired ja rotid on minu arvates küll ka koduloomad, rohkem igatahes kui lehm, kes on suvel enam metsloom. Hobune ei ole minu meelest üldse koduloom: meil hobust ei ole, ja Otsa kahel hobusel pole kunagi aega kodus olla.

Ülesandeid.

1. Loetlen oma loomad; kirjeldan nende iseärasusi.

2. Kirjeldan, milles minu tähelepanekud loomadest erinevad „väikese poisist“ omist.

3. Kirjutan, mis suhtes olen minagi abiks koduste tööde juures, eriti sigade söötmisel.

4. Joonistan vana notsu väikeste põrsastega.

5. Kuulan hoolega järele ja kirjutan üles, kuidas söödetakse si gu meil kodu suvel ja talvel. Loon sellest matemaatilisi ülesandeid.

6. Katsun saada teada, kui palju sigu kasvatakse Eestis; kui palju kasutatakse sealiha siseturul; kui palju ja mis väärtuses viiakse sealiha välismaale. Joonestan neil andmeil diagramme.

Taluema lehmi talitamas.

Agr. A. Käbin.

Talvisel hommikul.

Hommikul kella viie paiku. Tuled sütivad esiti ühes, siis teises talus, ning peagi vilguvad silmapiiril kõikide talude aknad nagu tähed.

Selle järele avanevad ukSED ning viivuks vilguvad tuled õuedel. Vilguvad ja kaovad. Ning ähmaselt valgustuvad karjalautade aknad.

See on taluema, kes läheb, latern käes, üle õue karjalauta loomi talitama. Olgugi õues hanged, keerutagugi jääne tuul lund näkku — taluema läheb ikka läbi lume ja tuisu, latern käes, üle õue karjalauta.

Täna hommikul ema ei lähe üksinda. Tema jälgedes tipib Mann.

Õhtul oli ema ajanud Manni magama.

„Jää nüüd ka päälegi rahule, mina pean hommikul vara lauta minema, uneaeg jääb lühikeks.“

„Ema, mina tulen ka lauta!“

„Ei sa ärka nii vara.“

„Küll ärkan. Kui ise ei ärka, siis ärata!“

Hommikul ema ärataski kell viis Manni. Mõtles ise, et las õpib koolitarkuse kõrval ka talutarkust. Küllap kulub seegi ära.

Nii läksidki hommikul üle õue lauda poole — ema laternaga ees, Mann unisi silmi ema jälgedes.

Ema hakkab lüpsma.

Karjaköögis võtab ema poolkasuka ära ja ajab selga valge käistega lüpsipõlle.

„Ema, sa oled nüüd nii kui tohter. Kui tohter käis koolis, oli tal ka valge kuub.“

„Tohtril on valge mantel puhtuse pärast. Mina pean lehma lüpsma ja vasikaid jootma ka puhtalt, sellepärast panen tohtrimantli selga... Aga mine sina aja nüüd lehmad magamast üles!“

Vana Tõmmik ajas enda kohe jalule, kui avati laudauks. Teised tõstavad päid, kuid pikutavad veel edasi.

„Aga las teised magavad, niikaua kui sa lüpsiga jõuad nendeni. Neil ehk hää uni!“ arvas Mann.

„Ei. Lehm peab end lüpsiajaks valmis seadma!“

Sel ajal, kui Mann lehma äratab, toob ema laudanurgast vigla, tõstab lahtise sõnniku lehmade alt kõrvale ning puhastab lüpsiajaks lehmade asemed.

„Nüüd too köögist vett lauta käepesunõusse ja riputa käterätik siia varna otsa!“

Käepesunõu on kinnitatud laudaseina külge, käterätikuvarn on nõu kõrval. Ema ise toob köögist piimanõu ja kurna, siis veel lüpsipingi, lüpsirätiku, lüpsipange. Peseb käed hoolega, kuivatab ja läheb lüpsma.

„Ema, mis mina nüüd teen?“

„Vaata, kuidas mina lüpsan ja õpi ametit. Siis hakkad ka lüpsma.“

„Kas mina jaksan...“

„Ega lüpsmine jõudu küsi. See niisama kui

viulimängimine, käed ja sõrmed peavad aga harjuma. Sa juba kaheksa-aastane tüdruk, nii vanalt võib olla juba päris meister selles töös!”

Ema võtab lüpsipingi, asetab selle paremale poole lehma lähedale ja istub. Ise hoiab lüpsipange sangapidi vasaku käsivarrega. Pareмага võtab lüpsilapi ja hakkab sellega udarat puhastama.



„Mis sa sellest udarast nii palju nühid, näe, see on ju päris kuiv ja puhas?”

„Ega sellest midagi, et kuiv. Udara küljes on ikka prügi ja tolmu. Kui ma seda ära ei pühi, siis variseb see piima hulka.”

„Aga eks kurnamisega saa piim jälle puhaks.”

„Ei saa ühtigi. Sõnnikuraasukesed ligunevad piimas ja muist mustust läheb kurnast läbi. Kurn püüab vaid suurema mustuse ja ainult sellise, mis ei lahustu vees.”

Sirr-sorr, sirr-sorr! tulid esimesed piimajoad lüpsipange põhjale. Ema on pange võtnud põlvede vahele ja hoiab seda nüüd meisterlikult parajal kaugusel; piimajoad soravad nisadest, nii et piim lööb panges juba vahutama.

Ka Mann lüpsab.

Mann vaatab, vaatab — ning tuleb otsusele, et see töö on tõesti lihtne. Pole muud, kui lase piimal sorada. Miks ei peaks temagi oskama lüpsa!

Tasahiljukesi võtab ta teise lüpsipange, ot-sib seina äärest lüpsipingi ja lapi ning hiilib tei-sele poole sõime Kirjaku juure — lüpsma! Enne töö käima, kui ema selle lehmaga lõpetab! Kui näeb, siis las üllatub.

Kirjak vaatab veidi imestunult, mis imeloom see nüüd on, kes temale alla tikub. Jääb aga siiski rahulikult ootama, mis see ritsikas õige ette võtab.

Mann puhastab udara, nagu nägi ema tegevat. Kirjak kuulatab. Mõtleb, las mükerdab! Mann seab end paremini istuma, nihutub lehmale lähemale. Pang põlvede vahele ja lüpsma!

Sikutab nisast, aga piima ei tule!

Kirjak raputab pääd, — see mäng läheb juba pisut liiale!

Mann sikutab uuesti, pang ähvardab libiseda põlvede vahelt. Ta haarab vasaku käega selle äärest ning paremaga mükerdab nisa kallal, mis suudab.

„Ei noh, mis liig see liig, niisugune ritsikas tuleb siia mind narrima! Igal naljal olgu piir!“ otsustab Kirjak...

Kolks! — lüpsipang lendab, Mann ise püherdab seliti Kirjaku külje ääres, lüpsipink on talle kuidagi sattunud kõhule.

Kirjak raputab veel jalga, millega andis tabava löögi, puhub korraks läbi nina ja seisab jälle rahulikult, nagu ei oleks midagi juhtunudki.

„Mis? Mis sa sääl teed, mis sääl lahti on?“ ruttab ema sõime tagant sündmuse kohale.

Mann oli end juba püsti ajanud ning, nutt kurgus, otsib lüpsipange.

„Hakkasin lüpsma!“ kogeleb vastuseks, „Kirjak lõi jalaga!“

Ema puhkeb naerma.

„Sooh, esimene õpetus on käes, see läks hästi! Ega midagi, julge päähakkamine on pool võitu. Aga palju siis piima ka said?”

„Piima ei saanudki veel kätte, Kirjak enne lõi!“

„Seda parem, küllap saame piima ka kätte ja nii, et Kirjak ei löö!“

Las ma lõpetan siin, siis läheme uuesti Kirjaku juure.“

Nüüd loputati lüpsipang kõigepäält ja pesti käed puhtaks.

„Nii, lähme nüüd Kirjaku juure. Tee talle kõigepäält pai, küll ta siis mõistlik on. Nüüd istu!“

Mann istus uuesti Kirjaku alla.

„Puhasta udar hoolega, nii, kintsu vahelt ka, hõõru lapiga ülalt ka! Udara tagumine küljalgade vahelt on veel puhastamata. Pühi nidad ka lapiga!“

„Aitab sellestki. Viska lapp lehma seljale. Istu nüüd julgesti lehmale lähemale. Pang põlvede vahele, nii, tugevasti tuleb hoida.“

„Aga kui Kirjak lööb jälle!“

„Ei löö, kui sa õieti lüpsad. Kirjak tahab, et lüpstaks nii, nagu kord ja kohus.“

Mann juba sirutab käed nisade järele, aga tõmbab jälle tagasi. On hirm, et tuleb jälle uus hoop.

„Võta aga julgesti nisa pihku. Võta kohe udara juurest, ära jäta nisa näpuotste ja päka vahele.“

Viimaks ometi olid Mannil lehma nidad peos — ja Kirjak kuulas rahulikult.

„Nüüd pigista ülemised sõrmed, nimetissõrm ja põial, nüüd järgimööda teised sõrmed kokku, just nii!“

Nisadest tuli pisut piima, aga seegi ei läinud pange, vaid otsis endale tee Manni varrukaisse.

„Ema, mina ei saa!“

„Saad küll, näh, ära venita nisi, siis Kirjak lööb jälle. Muudkui pigista aga!“

Mann töötab ja töötab, kuni saab piima kätte. Piimajoad ei tule küll nii soravalt, kui ema lüps-tes, aga pisut ikkagi koguneb pange põhja.

Juba on Mann üsna higine, tea nüüd kas hirmust või töö raskusest. Ema hakkab lüpsma teist lehma, Mann jätkab iseseisvalt.

„Ema, udar on tühi, enam piima ei tule!“

„Lüpsa teistest nisadest vahepeäl, küll pärast tuleb veel!“

Mann vahetab nisi, kuid viimaks ei saa enam tilkagi piima.

„Hää küll, su käed väsinud, las mina lõpetan!“

Lüpsabki veel liitri piima.

Nüüd kalla piim kurna. Pea meeles, et iga lehma tuleb minna lüpsma tühja pangega. Kunagi ei minda teist lehma lüpsma, kui käed pole puhtaks loputatud päale eelmise lehma lüpsmist.

Mõne lehma udar võib olla haige; pole mõistlik kanda haigust teisele lehmale edasi.“

Loomi söödetakse.

Lehmad lüpstud ja piim laudast ära viidud, hakkab ema loomi söötma.

Antakse lehmadele jahu.

„Miks sa kõigile ühevõrra ei anna?“ pärib Mann.

„Kes annab rohkem piima, saab ka rohkem jahu. Ikka sedamööda, kuidas ta seda on teeninud.“

Jahudele järgnevad naerid. Neid mõõdab ema samuti teenete järele: suurema lüpsiga lehmad saavad kaks, teised ühe või poolteist korvitäit.

Järgneb loomade jootmine. Ema toob karjaköögist pangedega vee ja kallab sõimede ette tehtud künadesse. Vett antakse niipalju, kui loomad aga tahavad.

Loomad joodetud, toob ema lauda otsast küünist heinu. Jälle saavad suurema piimaanniga lehmad rohkem heinu, teised vähem. Mann aitab ema heinu kanda ja ette anda.

Loomi puhastama!

„Nüüd, Mann, otsi kamm ja hari! Hakkame loomi puhastama. Kammiga võib sugeda ainult säält kohalt, kus loom on sõnnikuga määrdinud. Muidu soe ikka harjaga!“

„Aga kui loomad ei ole sõnnikuga määrdinud, siis pole kammi tarviski.“

„Ikka on tarvis! Harja tuleb tõmmata vastu kammi, puhastada seda tolmust ja karvadest.“

Mann kammis lehma ühe külje, siis teise.

„Ema, kas sellest juba aitab, või? Ma juba puhastasin mõlemalt poolt.“

„Kus sellega, sul ju kael ja kõhualune veel päris puhastamata. Pää tuleb ka läbi sugeda!“

„Seda musta, mis looma naha küljes, sina ei näegi. Tolm ja kõõm jäävad higiga karvade sisse, see tuleb maha puhastada.“

Kui loomal jääb mustus naha külge, siis tal pole hää olla ja ta annab vähem piima. Naha kaudu lehm hingab ja higistab. Vaat, kui lehm

määrida üle keha tõrvaga või liimiga, siis ta on varsti surnud.“

Hari hakkab Manni käes käima libedamini ja kindlamini. Tal tuleb tahtmine teha lehma nahk nii puhtaks, kui vähegi saab, et siis loomal oleks mõnus olla.

Kuni Mann harjab lehma, kannab ema juba põhud sõimedesse. Heinad on seks ajaks juba söödud.

„Lehm on niisama rumal kui olid sinagi nooremalt, ta ei hakkagi siis halvemat sööma, kui teab, et hiljem antakse paremat,“ seletab ema Mannile.

Põhud ette antud, kannab ema viglaga aluspõhud sisse ja laotab loomadele alla.

„Loomal peab olema puhas ja pehme ase, siis ta on ka terve.“

Kell oli juba kaheksa, kui mõlemad — nüüd juba Mann lipates ees ja ema järel — lähevad lauda juurest elumajja.

„Näe, meie Mann tuleb ka karjaaiast,“ imestus isa, kes tuleb talli juurest hobuseid talitamast.

„Jah, mul on tütre karja juures suur abi; juba lüpsab ja puhastab loomad!“

Ülesandeid.

1. Kui suur on meie kodune piimakari?
2. Kuulan järele, missugust toitu ja mil määral antakse igapäev meie lehmadele.
3. Arvutan, mis see kõik maksab praeguste turuhindade järele.
4. Arvutan ka igapäevase piimasaagi hinna.
5. Kirjeldan üksikasjaliselt, kuidas meil loomi talitatakse. Loetust tuletan meeles.
6. Kuidas käskis ema Manni lehma lüpsa?

7. Missuguses järjekorras andis ema lehmadele toitu ja jooki?

8. Mis tegi ema piimapuhtuse huvides?

9. Valin endale oma lehma (mullika või vasika) ja katsun tema eest hoolitseda eriti.

10. Joonestan meie karjalauda ja karjaköögi plaani.

11. Teen väikesest pakk-kastist lehmalauda mudeli ühes sõimedega; voolin (või nikerdan puust) ka lehmad — mõnele väikesele lapsele mänguasjaks.

12. Katsun teada saada, kui palju on Eestis üldse loomi; kui palju on piimakarja. Kasutan need andmed diagrammi joonestamiseks.

Väike meier.

„Noh, meie rahvas, tuld tegema! Kari juba kodus! Pange piim sooja! Ma panen kohe masina kokku!”

„Peand, pea, Poisu, aega on. Ega's sul tuld taga ole!” mõnitab Juta. „Istu veidike ja puhka, vennas!”

Ega ole tõesti erilist ruttu kellelgi. Tuli tehti pliidi alla juba tüki aja eest. Liisa läks kaevule ja tuleb juba tagasigi, kaks suurt piimanõu kaelkookude otsas. Sääl on hommikune ja lõunane piim, mis pandi külma kaevu; paremat jahutuskohta meil pole.

Madli läks loomi vastu võtma ja hakkab varsti lüpsma.

Poisu ei saabunud oma hoolealustega sugugi ootamatult: juba eemalt kaugelt hakkas kostma uus hele kell Kirjaku kaelas ja karjakuninga veel heledam vile.

„Sääl, kus rukkiväli lagendikul heljub...” uus meeolukas viis, mis õpitud Jutalt.

Nii asuti siis sõnalausumata tarvilisile ettevalmistusile. Juba soojenebki piim pliidil maailmatu suures pajas. Seda võib hakata ennem läbi ajama, kui lüpsjad tulevad laudast õhtuse piimaga.

Köögis tugevasti põranda külge kinnitatud erilaua, kaetud puhta valge riidega, asetseb kogu keerulisi läikivaid rõngaid ja kausikesi, rattaid ja kruvikesi. Üle kõige suur mahukas anum ja punane masinakere. See kõik kokku moodustab riistapuu, mida isa nimetab uhkelt „separaatoriks“, ema — „koorelahutajaks“, kõik muu pererahvas aga lihtsalt „piimamasinaks“.

Kui isa oli toonud koju uue masina ja lahti pakkinud selle osad laastude ja paberite hulgast, oli ta kõigepäält kutsunud ema tutvuma selle seadeldisega.

Ta näitas emale iga asjakese eraldi ja selendas, kuhu see asetada.

*Kõige esiti *) kinnitas suurte kruvidega laua külge punasevärvilise, ülemisest otsast kausikujulise masinakere. Selle küljes asus vānt ja sees pidi olema hulk keerulisi rattaid, mis vāndast ajades panevad liikuma teised masina osad.*

Nüüd võttis isa laualt läikivate osade hulgast silindrikujulise lameda põhjaga seadeldise — trumli.

Selle põhja küljes oli vōll, mis pidi olema töötamisel ühenduses masina sees asuvate ratas-tega.

Trumli keskkohas asus keskтору, mille ümber asetati hulk taldrikuid; nende kinnitamiseks oli seespool 4 püstloodis liistu.

*) Kirj. agr. E. Vint.

„Iga teine pääle pandav taldrik olgu sile,“ kordas isa mitu korda, „kuna vahele tulevad asetada väikeste ribadega taldrikud, mis hoia- vad neid üksteisest ühekaugusel.“

Pääle pandavail taldrikuil oli neli auku; need moodustavad neli kanalit, kui taldrikud on ase- tatud kohale kesktoru pääle.

Ülemisel taldrikul ei olnud auke, kuid see oli valmistatud silindrikujulise kaelaga, milles oli k o o r e a u k. See pidi täpselt olema kohastikku trumli kaane kaelas oleva auguga.

Pääle kooreaugu oli trumli kaelas veel paar suurt avaust, mille läbi pidi välja voolama koori- tud piim.

Vintrõngaga kinnitati kaas trumli külge. Seda tihendas veel kummirõngas. Nüüd asetati see kõik masina kere ülemise kausikujulise osa keskkohal olevasse õõnsusse.

See auk oli ümbritsetud ümmarguse läikiva vasktoosikujulise eriosaga, mida isa ütles olevat k a e l a l a a g r i.

„See annab masinale ühtlase ja rahuliku käi- gu,“ seletas isa.

Nüüd tuli pääle asetada k a k s t o r u. Ma- sinaga kaasas oleva pildi järele pandi ka need osad kohale, suurem toru alla, väiksem pääle. Siis tuli väike k a u s i k u j u l i n e o s a, mille keskele asetati isesugune lapergune r a t t a - k u j u l i n e allapoole kausi põhjas olevasse auku asetatava vibukesega, n. n. l a e v u k e, mis pidi korraldama piima ühtlast päälevoolu.

Nüüd pandi pääle kõige suurem a n u m, kuhu valatakse pangest piim.

Vaevalt oli isa jõudnud selle kohale asetada, kui kostis Juta hele hääl:

„Masin koos, masin koos.“

„Kus ta koos,“ sõnas Poisu vahele, „kas sa ei näe, et üks ora on veel laual.“

Ja tõsi, Poisul oli õigus. Laual asetses veel pikk varras, mille alumine ots oli veidi jämedam.

Isa võttis ja pistis selle ülemise suure anuma keskk kohta ja õpetas edasi: „Sellest saab piima juurevoolu suurendada, vähendada või koguni lõpetada. Enne piima sissevalamist tuleb alati hoolega valvata, et varras suleks piima voolu masinasse. Kui masin käib, siis alles võib piima päale lasta.“

Väikesest pika tibaga kannust valas isa veel õli masina küljes olevasse õli-toosi ja teistesse õliaukudesse.

Teisel õhtul pani isa veel kord ise masina kokku, kolmandal tegi seda juba ema isa juhatusel. Aga siis oli isa ühel õhtul kodunt ära ja ema pidi üksipäini piimamasinaga hakkama saama.

Algas päris julgesti. Klops-klops olid koos esimesed esemed. Aga siis... kuidas see riistapuu nüüd käis siin otsas, niipidi või teistpidi?.. Ema sattus ärevusse, Juta läks appi, aga ei saanud temastki asja. Mis sa tahad teha! Soe piim ootab, aga masinat kokku ei saa.

„Andke siia!“ hüüdis korraga Poisu. „Papa pani niiviisi.“

„Õigus, jah! Vaat', koguni niiviisi käis see asi. Poisul on õigus. Näe, kus naaskel, tähele pani!“

Oligi Poisul masin koos mis viuhti.

Järgmisel õhtupoolikul hakkas juba aegsasti manguma:

„Mamma, kas ma tohin täna jälle piimamasinat kokku panna?“

Isa polnud täna jälle kodus ja ema lubaski pärast lühikest kõhklemist.

Peagi kujunes asi nii, et Poisu omas ainuõiguse piimamasina koostamiseks ning ema unustas sellegi oskuse, mis jäänud esialgu meele isa õpetamisest.

Vana Madli ainult tõreles vahest:

„Kallisajakroonine masin antakse lapse kätte! Mis meier see neil veel on!“

Poisule polnudki see nii tähtis, et masin maksis sada krooni. Temal polnud saja s e n d i väärtusestki veel õiget aimu. Tema mehike arvestas vaid seda lihtsat tõsiasi: kui piimamasinaga juhtuks vähimgi rike, ei tohiks siis Poisu enam pista näppugi selle külge. Siis otsitakse kindlasti uus „meier“. Ja Poisu mehaaniku-instinkt, mis lööb lõkkele igale vähegi masina moodi riistapuule lähenedes, ei saa kaua enam nii suurepärasest rahuldusest.

Nii on meie väike meier siis alati äärmiselt täpne ja hoolikas piimamasina ja kogu oma tähtsa ameti suhtes.

Tänagi käärib ta hoolega üles pluusikäised. (Need on niigi jäänud sel suvel imelühikesiks: Poisu käsivarred kasvavad pikuti, varrukad tõmbuvad aga pesus otsapidi kokku.) Siis — pange tähele imet! — meie Poisu peseb vabatahtlikult käed!

Ega ole nalja! Piimaasjanduses peab olema äärmiselt puhas. Ega me ole vana-aja inimesed, et usume, „kuri silm“ rikkuvat piimad. Oleme uueaja meierid, kes teavad, kuidas kõiksugused kahjuliku pisilased asuvad meeleldi piimas, tekitavad siin käärimisi, mis rikuvad piima ja või maitse ning väärtuse. Isa kõneles eile sedagi, et piimas hoiduvad alal ja paljunevad isegi haiguse-

idud (kõhutõbi, soetõbi), nii et mustalt hoitud piim võib saada tarvitajale koguni hädaohtlikuks.

„Noh, kas piim on küllalt soe? Tead ju, piim peab olema lüpsipiima soojune, vähemalt + 36° C, siis eraldab masin hästi koore piimast... Mis sul sääl kannus on? Köögis seisnud piim või? Hull inime, see võib ju hapu olla! Tohi mitte seda lisada teise piima hulka... Too, ma joon selle parem ise ära!.. Kui vähegi haput maiku on piima juures, tõmbab see piimamasina vahed kinni kui kitiga!“

Nii kamandab Poisu, joob vahepääl õhinaga hapu-kahtlase piima kruusi põhjast ja hurjutab, et viidetakse niiviisi aega ega saa alustada tööd, kuna temal juba masin ammu valmis seatud ja määritud.

Juta, kelle selga sajab kogu see käskude rodu, on võrdlemisi külmavereline. Ta on sidunud pähe punase sitsiräti ja heledale kleidile kaitseks ema ülilaia sinise põlle. Selles „ametrüüs“ on nii rõõmus talitada, et ei tasu vaeva ohjeldada Poisut, kes täna ema äraolekul on eriti suilas *).

Juta valab leige piima anumasse, mille kraani Poisu enne keeranud kinni; asetab suurema toru alla „lõssi“-ämbri, vähema alla koorekausi.

„Noh, meieri-härä, minupoolest võid panna masina vurama!“

Pikkamööda hakkab Poisu vânta keerama. Ei saakski esialgu kiiremini; esimesed tiirud tunduvad imerasketena. Siis hakkab masin ise hoogu andma, vânt pöörleb nagu iseenesest; masin hakkab „laulma“, nagu sisaldaks ta terve mesilastepere. Umbes 65—70 korda peab vânt käima minutis ringi, siis võib piima „lahti keerata“, ja koorelahutamine algab.

*) Suilas on see, kes liiga palju suud pruugib.

Vända liikumine paneb masina seesmised osakesed liikuma sajakordse kiirusega; niisama kiiresti hakkab liikuma ka piim masinas. Rasvaosakesed (millest koosneb peamiselt koor) on kergemad; need jäävad isepaika ja nõrguvad peenema toru kaudu välja. Piim on koorest raskem; kiirel tiirlemisel paiskub ta kaugemale koorest



ja satub teise torru. Nii voolab siis ühest torust kollast rammusat koort, teisest vahutavat sinakat lahjapiima ehk „lõssi“.

„Vaata, prügi on piima sees! Võta kohe välja. Tead, kui peened vahed on masinal. Kiire liikumise juures lõhub veel mõne asja katki, kui kogub säärast prügi vahele!“

Tuuakse laudast ka õhtune piim, mis ei vaja soojendamist. See kurnatakse läbi kotikese ja rändab samuti separaatorisse.

Poisu käsi on juba koguni väsinud. Aga Jutat oma asemele ka ei lase. Juta ei oska nii ilusasti ühtlaselt ajada; vänt teeb tema käes muudkui lõks-lõks!, ja see on ometi masinale kahjulik.

On juba päris pime toas ja teised ammu sünnud, kui pääseb laua ääre väike meier. Ta on ausasti lahutanud oma ja naabertalu piima ja pistab nüüd innuga võileiba ja rõõska piima, mida hää Juta pannud tema jaoks kõrvale; kõlgutab väsinud jalgu ja hõõrub vahetevahel ülipingutatud käsivart. Muide on aga meeoleolu suurepärane.

Köögis pesevad Madli ja Liisa piimanõusid ja masinaosi, mis Poisu ennem hoolega üksteisest eraldanud. Kui midagi juhtumisi ühte jääks ja kokku kuivaks, ei eraldaks neid homme enam ükski hing.

„Peske aga hoolega kõik vahekesed puhtaks,“ õpetab meier toastki veel. „Täna oli ühe taldriku vahe kuivanud piima täis. Küll mina kaapisin enne kui puhtaks sain!“

Masina osad asetatakse pliidi kohale kuivama ja Poisu loeb nad veel kord kõik üle, et pestes midagi kaduma pole saanud.

„Küll on hää niiviisi tööd teha!“ mõtleb ta köögis edasi-tagasi jalutades. „Homme teeme jälle!“

Ülesandeid.

1. Kirjeldan, kuidas kasutatakse meie kodust piima.

2. Loetlen kõik tuttavad piimatoidud ja kirjeldan mõne valmistamiseviisi.

3. Märgin üles, kui suur on meie koduste lehmade aastane piimatoodang; piima rasva %; aastane võirasva toodang.

4. Kogun andmeid ja arvutan meie aastase piimasaagi rahas.

5. Koorelahutaja eraldab piimast 12% koort. Loon selle põhjal matemaatilisi ülesandeid.

6. Vaatan järele, kas meie kodune koorelahutaja on sama ehitusega, kui on kirjeldatud eelmises tükis.

7. Joonistan kokkupandud koorelahutaja ja ka kõik selle osad eraldi.

8. Tuletan meele, mis teadis Poisu piimast ja koorelahutajast.

9. Märgin oma töö koduses piimaasjanduses.



Piitsata.

Juhtus mulle kord küüdimeheks vanake, kelle hobuse nimi oli Juku. Märkasin, et vanamehel ei olegi piitsa. Juku kuulas vanamehe häält paremini kui piitsa, kuigi vanamees ei käratanud kunagi kurjalt, vaid kõneles ikka lahkelt.

Kord ütleb vanake Jukule nii lahkelt nagu pojale: „Kas sa näed ka, setukas, kui pehme sul siin joosta on? Kabjad saavad kord ka puhata.“ Juku aga raputab pääd, vehib sabaga ja jookseb nii lõbusalt, nagu oleks mõistnud peremehe sõnu.

„Hobune just nagu saaks aru su jutust?“ küsisin voorimehelt.

„Eks ta ikka saa ka! Pole tal ju kaksteist aastat teist peremeest olnud, kui mina. Minu juures ta üles kasvaski. Küll tema juba saab kõigest aru. Kui ma ütlen: seisa, Juku! — kohe jääb seisma.“

Vanake ei jõudnud veel juttu lõpetada, kui Juku täiest sõidust korraga seisma jäi. Ma nõksatasin ettepoole vastu voorimeest. Naersime mõlemad.

„Oh sa kelm küll! Sõida!“ hüüdis vanamees, ning Juku pani sabaga vehkides jälle traavima.

„Vigurivänt, sihuke!“ muigas vanake. Ja hobune, nagu mõistes peremehe sõnu, keksis, hüppas ja raputas pääd.

„Ei ole ta mul kunagi piitsa saanud. Tema, vana Juku, on ju mu ainuke sõber, olgugi loom.“

Palusin, et ta sõidaks sammu. Vanamees tõmbas ohja ja ütles tasa: „Lase nüüd sammu!“ Juku tasandas traavi ja astus aeglaselt edasi.

Üksainus nael.

Noor talunik sõitis ilusa hobusega linna. Teel märkas ta, et hobuse esimese jala raud oli pisut lahti läinud. Ta vaatas kahju järele ja leidis, et üks nael oli välja kukkunud. „Tühja ka!“ mõtles ta, „see naelake ei tähenda midagi!“ — ja sõitis edasi.

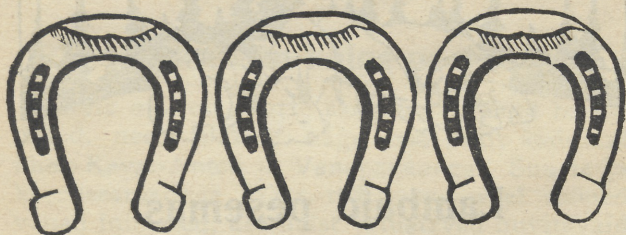
Korraga hakkas hobune esimest jalga pisut hoidma. Peremees vaatas jalga, — ja nägi, et

raud oli kadunud. „Mõni asi“, sõnas ta, „selle ühe raua pärast ei maksa teel sepa juure minna aega viitma!“ Andis hobusele piitsa ja sõitis linna.

Kuidas ehmatas aga noormees teisel päeval, kui ta hobuse tallist välja tõi: hobune lonkas ja hoidis jalga kõrgel! Ta ruttas loomaarsti juure. See tuli ja seletas, et hobuse kabi liiga ära on kulunud ja hobune kaua aega peab puhkama, enne kui teda tööle võib tarvitada.

Hobuse kabja arstimine ja rohitsemine linnas tuli peremehele hulga raha maksma.

„Üksainus nael!“ kahetses nüüd noormees, — aga parata polnud enam midagi!...



Ülesandeid.

1. Kirjutan meie hobustest.
2. Jutustan, kuidas hoolitseb meie isa hobuste eest ja mis mina ise juba suudan teha hobuste hääks.
3. Arvutan, mis maksab hobuse päevane toit.
4. Missuguste tööde juures vajame hobust?
5. Jaamas ripub plakat: „H o b u s e p a l v e p e r e m e h e l e“. Katsun umbes panna kirja, mis sääb võib olla lugeda.
6. Loetust tuletan meele, mispärast sai vanamees piitsata läbi.

7. Joonistan hobuse karjamaal rohtu söömas; hobuse vankri ette rakendatult; hobuse ratsanikuga.

8. Joonistan ja nimetan kõik hobuseriistad.

9. Kirjutan kirjandi „Sepa juures hobust rautamas“.

10. Voolin hobuseraua.

11. Loetust tuletan meele, mispoolest talitas noor talunik valesti oma hobusega.

12. Katsun teada saada, kui palju on Eestis üldse loomi; kui palju on hobuseid. Kasutan need andmed diagrammi joonestamiseks.



Lambaid pesemas.

Agr. Kr. Jaama.

Reinu talu valgest villast.

Reinu talu asub suure riigimetsa ääres. Juba vanast ajast on siin peetud palju lambaid. Lammastel on siin tähtsaim koduloom, kes varustab taluperet sooja ja pehme villaga ning maitstva lihaga.

Linnanaised imestavad turul Reinu talu ilusaid ja valget lambavilla. „Valge just kui lumi,“ kordavad nad villu ostes. Sagedasti külvatakse perenaine üle küsimustega, kuidas ta küll saavat nii valge villa.

Harva juhtub, kui Reinu perenaine ei saa ära

müüa villu. Hulk villavabrikuid ostavad Reinult villa nagu sooja saia.

Reinu perenaine oskab teha villast ka ilusaid ja mustrikaid riideid. Metsaküla perenaisi isegi käib Reinul riideproove otsimas.

Reinul on palju meesperet, kes vajab igal aastal mitukümmend meetrit villast ülikonnariiet, hulk villaseid sukki, salle ja sooje kasukaid. Siin ei kanna keegi poeriiet. Poeriiet olevat „mäda“ ja „vaese inimese riie“.

Jaak — kes on Reinu perepoeg ja karjapoiss ühtlasi — on uhke oma ilusale ülikonnale. Riie olevat tal seljas nii kõva, et kümme korda võivat lasta kuuse otsast alla, aga püksitagumik katki ei minevat.

Poksi jääral on kõige peenem vill.

Meie ajal on suurte sarvedega jäärad haruldased, need oleksid nagu maa päält kadunud ühes Kaval-Antsu ja Vanapaganaga. Suurte ja keerussarvedega jäära mäletavad veel mõned vanad inimesed, kes neist jutustavad huvitavaid lugusid.

Reinu talu on kuulus oma sarviliste lammaste poolest. Karjapoiss Jaak armastab kiita, et tal olevat viis jäärasarvest pasunat. Kui vennad neljakesi kõik koos nendega mängivat, siis kõlavat nende muusika nagu orelimäng.

Jääral Poksil on eriti suured ja keerus sarved. Poksi on uhke oma sarvedele; igal pool on ta esimene, küll üle aia hüppamisel, küll koju-tulekul ja karjaminekul. Poksimises ei saa keegi küla jäär tema vastu. Ei ole Jaagul karta, et küla lambad tuleksid nende karja, jäär Poksi peksab kõik minema. Isegi külakarjastele ei jäta ta „jõmmi“ andmata. Eriti vihkab ta poisse, ja

Jaagu arvates neid, kel on takused püksid jalas. „Küll Poksi teile õpetab, kuidas peate lambaid hoidma ja kasvatama, et endale villased püksid jalga saate.“

Mõne aastaga on ka Poksi järglased, pojad ja isegi tütre sarvedega.

Sarvedega lambakari ei meeldi küll naabritele, need ei ole nende meelest ilusad. Jaagule ja ta isale aga meeldivad need sarvilised lambad küll, sest just neil ongi vill nii imepeen, ilus ja läikiv.

Lambaid tahetakse pesta pehmes järveveses.

Kaevuvesi ei kõlba lammaste pesemiseks, sest see on karge ja külm. Kaevuvesi leotab küll sõnniku lahti, kuid see sadeneb villa ja muudab villa veelgi kollasemaks ja määrdunumaks; isegi seep ei aita siin palju, sest see ei taha vahutada lubjases kaevuvees.

Salujärv on Reinu talust 3 km kaugel suure metsa sees. Sinna tulevad ajada lambad, et neid pesta.

Maikuu lõpupäevil, mil ilmad lähevad soojaks ja Poksi-jääril vill hakkab tolknema, on lammaste pesemiseks ja pügamiseks viimane aeg käes.

Ühel hommikul ütleb perenaine Jaagule:

„Jaak, täna teeme lambapesemise talgud: Poksi-jäär heidabki juba villakasukat karjamaale.“

Keskhommikuks oli kari aetud koju ja lambad magasid rahulikult taras, vaadates unistava pilguga läbi värava kaugusse. Kogusid siis perenaine, karjapoiss Jaak, Jaagu vennad ja talgulisel lauda juure, et ajada välja lambakari.

Kulus vaeva, enne kui lambakari jõudis kit-

salt külateelt metsateele, mil olid kahel pool suured kraavid ja mis viis otse Salujärve ääre. Muret tegi talgulistele eriti kuulus jäär Poksi, kes jooksis sagedasti teelt kõrvale ja tema järele uttede kari rukki-, odra- või linapõllule, tallates ja süües viljaoraseid.

Talgulised asetuvad kahele poole lambakarja ahelikku nagu sõjaväelased. Kõige kiuslikumad on aga talgulistele talled, kes väsivad ära ja kipuvad maha jääma, hüppavad teelt kõrvale metsa ja vanad lambad neile järele. Jõudes metsateele, kus suured ja sügavad kraavid kahel pool, saavad talgulised rahulikumalt hingata. Lambakari veereb nüüd rahulikult edasi, nagu valged ümmarikud kivikesed mererannas. Keegi lammastest ei taha nüüd hüpata üle laia kraavi, mille põhjas on vesi. „Vaesed lambakesed,“ kõneleb karjapoiss Jaak, „küll olete rumalad! Arvate pääsevat täna kuiva nahaga! Täna kastan märjaks isegi kogu talguliste pere.“

Ututall kardab vett.

Neli jalga harki, kõvasti vastu maad toetatud, nii seisab ututall kraavikaldal ja määgib.

Kraavist on tarvis üle saada, et pääseda järve ääre.

„Hüppa üle, hüppa üle kraavi!“ pahandab Jaak, „kardad nüüd vett, küll sind pesemise ajal uputan.“ Vanad lambad on juba ammu teisel pool ja söövad säääl paha aimamata magusat rohtu.

„Oot, võtan su õige sülle ja näitan sulle, ututall, kaugushüpet, mida senini pole veel ükski sportlane saavutanud,“ nii meelitab Jaak. „Vist ei oska ta veel ujudagi, alles paari kuu vanune, kardab uppumist... Aga kutsikad ei olnud kahe



Meil on kolm tallekest.

nädala vanused ja juba ujusid nagu kalad.“ Jaagule on ema kord kõnelnud, et lambad oskavad küll ujuda, kuid nende paks vill olevat vett täis imbudes väga raske ja kiskuvat lambad põhja. Villa vett täis imbudes ei jõudvat lambad enam vee püäl hoiduda ja uppuvat. Kui veel vesi lamba kõrva sattuvat, siis kaotavat lambad mõistuse, käivat vees ringi, ega oskavat kaldale tulla. Kord oli Reinul ühele lambale pesemise ajal vesi kõrva läinud, lamba kõrvad olevat haigeks jäänud ja mädanema hakanud.

„Võib-olla on ututall selle lamba laps,“ mõtleb Jaak, „küllap ta ema on siis kõnelnud ututallele sellest hädast ja käskinud veest eemale hoida.“

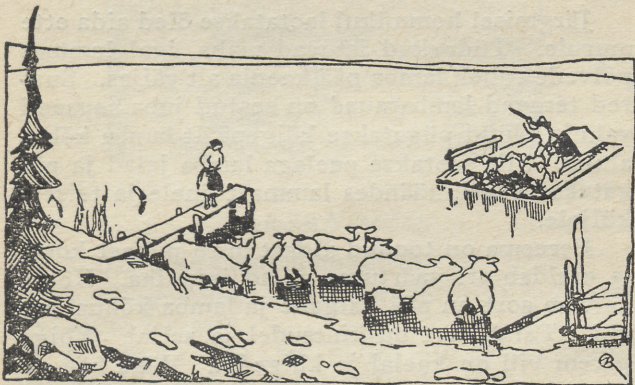
Jaak haarab ututalle sülle, võtab harkjalad kaenlasse ja hüppab ühes tallega teisele poole kraavi. Lahti pääsedes siputab ututall saba ja jookseb ema juure.

Järve ääres.

Järve ääres on puust parv, millele taheti ajada lambad.

Enne lammaste pesemist peab tooma aga talgulised sellele parvele ja igale kapaga vett pähe valama. Jaak seisab parvel, kapp käes, ja käsutab talgulisi parvele. Kes hääga parvele ei tule, see tuuakse väevõimul. Kilkamist, lammaste määgimist ja koerte haukumist on mets täis.

Lõunaks jõuab ka perenaine Salujärvele, tuues hobusega talgulistele lõuna järele. Suured kausitäied kartuliputru, mis segatud kanepijahuga, kaks pütitait hapupiima ning kange humalakali on talguliste käsutada.



Nüüd algab kibe lammaste pesemine. Parvele aetakse korraga umbes 20 lammast. Tallekesi kantakse süles parvele, kuna vanad lambad lohistatakse järele tagumistel jalgadel. Parv lükatakse kesk järve. Nüüd ei pääse parvelt enam ükski lammas kuiva kasukaga. Jaak valab vett kapaga lammastele ning talgulised hõõruvad valget käharat villa, mida lapsed vahest

nimetavad „lumimuruks“. Hõõrutakse villa käte vahel ja tõmmatakse seepi villale. Kui vill näib küllalt puhtana, kastetakse lammas veel paariks korra üle parda vette ja lastakse ujuda kaldale.

Õhtuks jõutakse lammaste pesemisega lõpule. Talgulised vahetavad märjad riided kuivade vastu ja algab teereis koju.

Märjad lambad peavad jääma ööseks karjamaale. Laudas võivad nad oma puhta villa määrida sõnnikuga. Samuti ei kuivaks vill lammastel laudas.

Homme on teine suurpäev — lammaste pügamine.

Lambaid pügatakse.

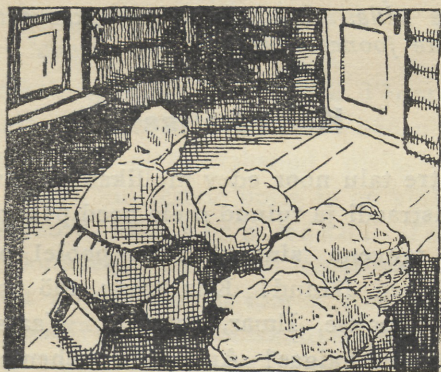
Järgmisel hommikul laotatakse õled aida ette murule. Tüdrukud istuvad maha, igal lammas põlvede vahel, lamba pää kaenla alt väljas. Suured teravad lambarauad on seatud juba aegsasti valmis. Nüüd pügatakse kõigepäält lamba kõhualune. Siis seotakse paelaga lamba jalad ja pügatakse edasi, käändes lammast ühele ja teisele küljele.

Pereema on toonud aidast mitu puhast korvi ja eraldab eri väärtuses villad isepaika. Kõige halvem sort on pää, jalgade ja lamba kõhualune vill. Teine sort on kintsudel ja seljal. Kõige parem vill on kaelal ja külgedel. Väga hää on ka tallede vill; ema paneb selle alati esimesse sorti. Musti villu ei pane ema kunagi valgete villadega segi, sest sellest võivat saada säärane inetuvöödilise riie. Need laseb ta eraldi lõngaks valmistada. Valgeid villu värvib ema siis soovi järele punaseks, rohelisteks ja ka mustaks.

„Igavene jändamine nende lammastega!“ ütleb Liisi, kel käed väsinud pügamisest ja jalad jäänud kangeks maas istudes. „Milleks neid

peetakse nii palju!... Mõnel pool ei hoolita neist enam ühtigi.“

„Jändamine, jah... Aga ei tea, mis häd sa oleksid mul siin täna muidu korda saatnud?... Lammas lepib ikka odava toiduga ja annab oma jagu tulu ka,“ tähendab perenaine, osutades täituvatele villakorvidele.



ÜLESANDEID.

1. Kirjutan meie lammastest.
2. Märgin üles, missugust toitu ja mil määral vajab lammas.
3. Märgin üles, kui palju tulu saame aastas lammastest villa, liha ja nahkade näol.
Loon sellest matemaatilisi ülesandeid.
4. Kui võimalik, võtan ühe talle „omaks“ ja hoolitsen ta eest.
5. Loetlen, mis meil kodus on tehtud lambavillast.
6. Kirjeldan villa ümbertöötamise käiku kuni kehakatte valmistaamiseni. Märgin laste abi selle töö juures. Joonistan vajalised tööriistad.

7. Loetlen, mida oskan teha villasest lõngast ja riidest.

8. Loetust tuletan meele, mis tegi Reinu perenaine hää ja puhta villa saamiseks.

9. Katsun saada teada, kui palju peetakse lambaid igas maakonnas eraldi ja kogu Eestis üldse; kui palju tarvitatakse meil kodumaa ja välismaa villa. Saadud andmed kasutan diagrammide joonestamiseks.

Kelle kaitseks?

Tõistre talu noor edev mullikas oli purustanud okastraadi ja tulnud meie peedipeenraile.

„Sa igavene sinder! Näe, poolel peenral peedipäälsed läinud! Kus minu töö ja vaev kõik!.. Jookse, Ilmar, ruttu!.. Vaata, säälaudaotsas on kaigas! Anna talle mehemoodi!.. Et kohe mäletaks meie peedipäälseid!“

Juula on otse meeletu vihast, ja Ilmar jookseb mõtlemata täitma ta käsku.

„Kuule, Juula, kuidas sa ometi õpetad last niiviisi!“ hõikab nüüd isa toaknast. „Tohi mitte lüüa looma kaikaga, Immi! Võta säält-samast maast pisike vitsaoks pihku. Hirmuta pisut ja jookse loomale järele; ta läheb isegi minema... Kes siis tohib looma lüüa!“

„Näe, mede peremees läinud loomakaitse-seltsi! Nüüd tallaku võõrad loomad meie peenrad ära puha, ei tohi enam lüüa ega midagi!“ pomiseb Juula pahuralt.

„Pole selles tükis vaja loomakaitseeltsis ollagi... Peab ilma igasuguse seltsita teadma, mida lapsele öelda, mida mitte... Ega ma nii-võrd ei kaitsegi praegu looma, kui inimese!“

„Taga hullemaks! Ega ma inimesele käskinud anda kaikaga! Ma ütlesin, et pane va Tõistre Maali mullikale!“

„Kaikahoop oleks läinud küll Tõistre Maali mullikale. Aga teine hoop, veel hädaohtlikum, veel valusam, oleks tabanud pisikese Immi hinge. Näed, kui terane poiss ta on kõike õppima. Seekord lööb sinu käsul. Teinekord väänab kellelegi juba omal algatusel. Ja kui väikesest poisist kasvab toores, julm mees, kes on siis süüdi? — Ega loomakaitseeltsidki kaitse looma looma pärast. Nead õpetavad kaitsma looma, et inimese hinge ei muutuks tooreks, kaastundmatuks ja kalgiks. Lüües kaitsetut looma rikub inimene ka oma hinge ja alandab inimese väärtust. Loomakaitseeltsed võiks ümber ristida ka inimesekaitseeltsideks. — Kui ilus on kasvada maalastel koduloomade hulgas, lähedases sõpruses nendega! Kui palju õrnust ja hellust tärkab ja kasvab sellest sõprusest noore inimese hinges! Kes suudab olla hää loomadele, ega see inimeselegi tee meelega häda.“

ÜLESANDEID.

1. Jutustan lühidalt, mispärast ei lubanud isa lüüa looma.

2. Jutustan, kuidas saan kergendada mõne looma elu.

3. Joonistan ühe lapse oma sõbra-loomaga.

4. Otsin veel mõne jutu, kus räägitakse hädusest loomadele.

5. Püüan ise olla alati hää loomadele ja soovitada seda ka kõigile oma tuttavaile.

Vanasõnu.

Kuidas söödad, nõnda sõidad.

Kui peremehel heina, siis on härg adral.

Sunni hobust kaeraga, aga mitte piitsaga.

Suust lehm lüpsab, nokast kana muneb.

Kes karja ei kaitse, see leiba ei maitse.

„Looduse ja inimese“

aastaaegade raamatud „Kevad“, „Suvi“, „Sügis“ ja „Talv“ tahavad õpilast harjutada vaatlema ja armastama loodust, anda juhiseid oma muljete kogumiseks ja ülesmärkimiseks ning teostada ühtlasi ka enesekontrolli oma teadmistes kordava testi näol. Iga rmt. on 96 lk., hulga piltidega, hind 75 senti.

Kevad Sisu. Kevad looduses: Ärkamiskuu. — Kojusaabumiskuu. — Lauulu- ja tantsukuu. — Aias ja aasal. — Natuke füüsikat.

Suvi. Sisu. Suvi looduses: Pesituskuu. — Maimukestekuu. — Parvedekuu. — Põllult. Natuke füüsikat.

Sügis. Sisu. Sügis looduses: Lahkumiskuu. — Täite salvede kuu. — Talvekülaliste kuu. — Mets. Natuke füüsikat.

Talv. Sisu. Talv looduses: Valgete teeradade kuu. — Öela nälja kuu. — „Kannata kevadeni“-kuu. — Puhtus on tervis. — Koduloomad. — Natuke füüsikat.

Vaimusuured

suurmeeste elulookirjastik esitab meile huvitava jutu kujul suurvaimude elu ja eneseteostust, nende võitlust oma tõekspidamiste eest ja selle lõpptulemust — võitu või märtrisurma. Suurte võitlejate elus on see viimaneigi pea alati võidu pandiks.

ILMUNUD:

Yrjö Karilas:	SOKRATES JA DIOGENES.	Hind 25 s.
„ „	TULE JA RAUA MEES.	„ 25 s.
„ „	KAKS ROOMLAST.	„ 25 s.

Aleksis Kallits:

„Imelik mees Peterson“

75 lk., hind 50 senti.

See on suurte vaimuannetega, kuid väga rahutu poisi hingeliste võitluste, kannatuste ja võitude romaan, ilmet ainultaadiline. Ta on ühtlasi täielik käsiraamat igale enesekasvatatajale. Siin näeme, kuidas noor tulihing algul on välise juhuse, tuju, soovide ja äkilise viha mõtlematu ori, siis aga kordkorralt uuele elule ärkab ja oma iseloomu ning eluviise hakkab arvustama ja parandama.

Üldõpetuslike kodulooraamatute sari

„Maainimeste tööst ja elust“

tahab luua niihästi maa- kui linnalastele ühi-seid tõekspidamisi ja püüdeid, lähendades neid kõigele kodumaa mullapinnast võrsuvale, õpetades armastama meie maaelu ja hindama põllumehe, aedniku loovat tööd. Raamatud on toimetanud Tall. Üldõpetuse Õp. Rühmiku juhataja A. Oengo-Johanson.

VILJAAED käsitab kodust viljaaeda ilu ja tulu seisukohast. See on väike huvitav lugemik aianduse alalt.

MEIE IGAPÄEVANE LEIB lähtub kodusest söögilauast, kus vanaisa lõikab teistele uudseleiba ja õpetab ühtlasi austust leivale kui päätoiduainele, mille oma-mine teeb inimese v a b a k s.

LOOMI TALITAMAS tahab rõhutada niihästi koduloomade tähtsust talumajapidamises kui ka inimeste hoolt ja armastust loomade vastu.

KARJAPOISS ON KUNINGAS kujutab sõraväe kõrge võimukandja tööd ja imemeistri-oskusi.

Iga raamat on kuni 48 lk., hind 25 senti.

Meie päälinn

on välituristide otsuse järele üks omapärasemaid linnu maailmas. Kõik selle võlu avab ja avastab meile Tallinna Üldõpetuse õp. Rühmiku toimetatud kodulooraamatute sari „TALLINNA“:

A. Oengo-Johanson: TALLINNA LAHT JA SADAM.

Hind 40 s.

„ „ TALLINNA TOOMPEA. Hind 40 s.

„ „ ÜLEMISTE JÄRV. Hind 40 s.

A. Krull: PIRITA-KOSE. Hind 50 s.

M. Ruubel: TALLINNA POSTKONTOR. Hind 40 s.

Oma päälinna tundmist vajab iga vabariigi kodanik. Need on vajalised abiraamatud koduloo- ja maa-teaduse tundides.